

Türk Kütüphaneciler Derneği Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi Madde Gerekçeleri

Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi'ni ilk ve öncelikli çalışma konusu olarak belirleyen TKD Düşünce Özgürlüğü Grubu'nun (DÖG) kurulma/oluşturulma gerekçesi şöyle açıklanmıştır:

1. *Ülkemiz kütüphanecilerinde ve kütüphane çalışanlarında öncelikle mesleki bağlamda bir düşünce özgürlüğü bilinci ve duyarlılığı yaratmaya çalışmak; bu tutumun geliştirilmesi için çeşitli etkinliklerde bulunmak.*
2. *Meslek alanındaki sansür uygulamalarının gündeme getirilmesi ve mesleki platformlarda tartışılması, değerlendirilmesi ve çözüm üretilmesini sağlamaya çalışmak.*
3. *Ülkemizde düşünce özgürlüğü ile bağdaşmayan genel uygulamaları izlemek, değerlendirmek, bu konularla ilgili etkinliklerde bulunmak ve mesleki alanımız dışında yapılan çalışmalara da katkı sunmak (Kutup-1 07/05/2007).*

Bu çerçevede, öncelikle, bilgi merkezi çalışanlarının kullanıcılara hizmet verirken veya diğer kütüphane işlerini yaparken, düşünce özgürlüğü olgusu açısından gereksinim duyduklarında yararlanacakları veya göz önünde bulunduracakları bir “ilkeler bütünü”nün olmayışı Grup tarafından eksiklik olarak belirlenmiştir. Konuyla ilgili yüksek lisans ve doktora düzeyinde yapılan çalışmalar kütüphanecilerin düşünce özgürlüğü konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarına işaret etmekte, ayrıca, alınan duyurular ve aktarılan gözlemler de, kütüphanelerde sansür uygulamalarının belirli ölçüde yaşandığını göstermekteydi. Bunun yanında, mesleğimizin en büyük elektronik tartışma listesi Kutup-1'de bir yandan suçu ve suçluyu öven bir takım sloganların “düşünce açıklaması” olarak sunulması ve savunulması, diğer taraftan farklı düşünceler karşısındaki hoşgörüsüzlük örnekleri, düşünce özgürlüğü konusundaki mesleki yaklaşım ve tutumumuz hakkında yeterince bilgi vermekteydi. Bu olumsuz tutum ve uygulamalarda, genel olarak eğitim dizgesi, toplumumuzda hakim olan düşünce özgürlüğü karşıtı atmosfer ve resmi sansürün de önemli bir payı olduğu düşünülebilir.

Yukarıda söz edilen ve belirli ölçüde olumsuz sayılabilecek koşullarda TKD-DÖG yayımladığı *Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi*'nin maddelerini şöyle gerekçelendirmiştir:

1. Bilgi merkezleri, politika geliştirme ve uygulamada düşünce özgürlüğü odaklı yaklaşımları benimsemelidir.

Bu madde, genel bir çerçeve belirlemek amacıyla, diğer maddelerde üzerinde durulmayan konularda düşünce özgürlüğünün göz önünde bulundurulması ve ona aykırı uygulamalar yapılmaması amacıyla oluşturulmuştur. “Herhangi bir konuda belirlenen hedeflere ulaşmada izlenecek ilkeler bütünü, strateji ve yol” anlamıyla *politika* bilgi merkezlerinin işlem ve hizmetleri için de söz konusudur. Bu alana ilişkin işlem ve hizmetler için yol gösterici ilkelerin, yani politikaların gerek

oluşturulmasında gerekse uygulanmasında düşünce özgürlüğü temelli olması, bilgi hizmetleri için söz konusu olabilecek çerçevenin bu Bildirge’de dile getirilen yapıya uygun olması anlamına gelecektir.

2. **Çağdaş bir toplumda, bireylerin, her türlü bilgiye eşit ve özgürce erişim hakkı vardır. Bilgi merkezleri, bu hakkın en iyi biçimde kullanılmasına olanak ve fırsat sağlar. Kişilerin, bilgi merkezlerindeki düşünce ürünlerinden yararlanmaları politik, dinsel, ulusal, ahlaki, ticari, ırksal, etnik köken, cinsiyet ve benzeri nedenlerle engellenemez.**

Bu madde, düşünce özgürlüğünün “her tür düşünceye erişim” konusundaki temel yaklaşımını ortaya koymaktadır. Bilgi merkezi, işlevi doğrultusunda, bütün kullanıcılarına yönelik yayın ve diğer araç-gereci bulundurmak durumundadır. Bilgi hizmetlerinin temel felsefesini oluşturan “bilgi erişim” ilkesinin yaşama geçirilmesinin ancak herkesin bilgiye eşit ve özgürce ulaşmasıyla olanaklı olacağı açıktır. Örneğin, bir halk kütüphanesinin, bulunduğu çevrede yaşayan hangi ırk, din, dil, siyasal görüşten olursa olsun, hizmet ve olanaklarını ayırım gözetmeksizin herkesi hedefleyecek şekilde düzenlemesi ve sunması gerekir.

3. **Bilgi merkezleri, toplumsal sorumlulukları gereği bütün düşüncelerin açıklanması, yayımlanması ve kütüphanelerde yararlanmaya sunulmasından yana tavır alır, sansüre karşı çıkar ve bu konuda ilgili diğer kişi ve kuruluşlarla işbirliği yapar.**

Bu maddenin temel gerekçesi bilgi merkezlerinin sansüre karşı olması zorunluluğudur. Çünkü sansür, birtakım nedenlerle belirli yayınların yasaklanması, engellenmesi, kullanıcıya ulaşmasının zorlaştırılması gibi uygulamaları içerir. Bu nedenle, düşünce özgürlüğünü ilke edinmiş bir mesleğin üyeleri olarak kütüphanecilerin sansüre karşı çıkması, karşı çıkan kişi ve gruplarla da ortak hareket etmesi gerekir. Sansür “bilgi erişimin” genellikle öznel (subjektif) nedenlerle engellenmesi anlamına gelir ki, bu, bilgi hizmetleri alanının temel ilkesine aykırılığı ifade eder.

4. **Bilgi merkezlerine kaynak seçimi, kişisel tercihlere göre yapılmamalı, mesleki ilkeler çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bilgi kaynakları, içeriğinden, yazarı ya da yayıncısının düşünce, inanç veya görüşünden dolayı dışlanmamalıdır.**

Bilgi merkezlerinde yararlanmaya sunulan basılı ve elektronik kaynakların seçiminde ölçüt, okuyucunun ilgi, istek, tercih, merak vb. gereksinimleri olmalıdır. Seçimi yapan tarafsız olmalı, kendi görüşü veya inancının bu seçim işlemine etkisi olmamalıdır. Başka bir deyişle, hiçbir yayının, içeriği veya oluşumuna katkıda bulunanların düşünce, inanç veya görüşlerinden dolayı, bilgi merkezlerine sağlanması veya hizmete sunulması engellenmemelidir. Bilgi kaynaklarının seçimi nesnel ölçütlere göre yapılmalıdır. Aksi yönde yapılacak seçim sansür anlamına gelecektir.

5. **Bilgi merkezi çalışanları, teknik işlemler ve kullanıcı hizmetlerinde sansür olarak kabul edilen, bilgi kaynaklarına erişimi engelleyici veya kısıtlayıcı davranış ve uygulamalardan kaçınırlar.**

Sansür sadece yayınların yasaklanması değildir. Teknik işlemler olarak adlandırılan ve kaynakların seçilmesi, satın alınması ve okuyucunun hizmetine sunulmasına

kadar olan süreç içinde de sansür uygulanabilir. Örneğin, bir yayının kasıtlı olarak işlemlerinin geciktirilmesi, yanlış konu başlığı veya yer numarası verilmesi, yanlış rafa konması da sansür olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, bilgi merkezi çalışanlarının, okuyucu hizmetlerinde olduğu gibi teknik hizmetlerde de düşünce özgürlüğüne ters uygulamalar içinde olmaması gerekir.

6. Bilgi merkezleri, amaç ve işlevleri doğrultusunda sergi ve toplantı salonu gibi olanaklarını gereksinim duyan kişi ve gruplara ayırım gözetmeksizin sunar.

Bilgi merkezlerine ait sergi ve toplantı salonları kişilerin ve grupların yaratıcı düşünce ürünlerini sundukları ya da onlara ulaştıkları mekanlardır. Bir başka deyişle, bilgi erişimin farklı boyutta gerçekleştiği alanlardır. Bu nedenle, bilgi merkezleri, sergi ve toplantı salonu gibi olanaklarını da eşitlik temelinde kullanıcılarının hizmetine sunmalıdır. Bu olanaklardan yararlanmak için konulmuş koşul veya kurallar varsa, bunlar ayırım gözetmeksizin, bütün kullanıcı grupları için geçerli olmalıdır.

7. Bilgi merkezi çalışanları, TKD Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi'nde yer alan ilkelere uygun davranmalıdırlar. Onlar, bundan dolayı haksız işlem ve uygulamalarla karşı karşıya bırakılamaz ve yöneticileri tarafından aykırı davranmaya zorlanamazlar.

Kütüphane işlem ve hizmetlerinin Düşünce Özgürlüğü Bildirgesi'ndeki ilkelere uygun yürütülüp-yürütülmemesinin sorumluluğu bilgi merkezi çalışanlarındadır. Bu sorumluluğun yerine getirilmesi mesleğimizin gereği olup, TKD Mesleki Ahlâk İlkeleri'nde de vurgulanmıştır. Bilgi merkezi çalışanları, bu sorumluluklarını yerine getirmelerinden dolayı haksız bir işlem veya uygulamayla karşı-karşıya bırakılmamalı, yöneticiler de bu tür haksız uygulamalar içinde olmamalıdır.

8. Bilgi merkezlerinde kullanıcıların özel yaşam gizliliğine saygı duyulur. Bu nedenle, kullanıcıların kimliği ve yararlandığı bilgi kaynakları üçüncü kişilere açıklanmaz.

Bilgi merkezlerini kullanan okuyucuların hangi konuları araştırdığı, hangi kaynakları kullandığı gibi bilgilerin, kullanıcı izni dahilinde ve bilgi merkezi hizmetlerinin iyileştirilmesi ve geliştirilmesi gibi çalışmalar dışında herhangi bir amaçla kullanılmaması gerekir. Bu bilgilerin isteği dışında başkasına verilmeyeceği güveni sağlandığı oranda, kullanıcı kendisini bilgi merkezi ortamında rahat ve özgür hissedecektir.